

به نام خدا

بازتاب عاشورا در شعر شیخ هادی کاشف الغطاء

مؤلف :

سهیلا حسین پور ماهانی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: حسین پور ماهانی، سهیلا، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور: بازتاب عاشورا در شعر شیخ هادی کاشف الغطاء / مولف سهیلا حسین پور ماهانی.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۶۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۲۳۸-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: زبان: فارسی - عربی.
موضوع: آل کاشف الغطاء، هادی، ۱۸۷۲؟ - ۱۹۴۲ م. -- نقد و تفسیر
موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ق -- شعر -- نقد و تفسیر
موضوع: Hosayn ibn Ali, Imam III, ۶۲۵ - ۶۸۰ -- Poetry-- Criticism and interpretation --
موضوع: شعر عربی -- قرن ۲۰م.
شعر عربی -- قرن ۲۰م. -- تاریخ و نقد
شعر مذهبی عربی -- قرن ۲۰م. -- تاریخ و نقد
Religious poetry, Arabic -- ۲۰th century -- History and criticism
Tenth of Muharram -- Poetry -- History and criticism
عاشورا -- شعر -- تاریخ و نقد
رده بندی کنگره: PJA۴۸۴۰
رده بندی دیویی: ۸۹۲/۷۱۶
شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۲۶۹۷۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: بازتاب عاشورا در شعر شیخ هادی کاشف الغطاء
مولف: سهیلا حسین پور ماهانی
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۳۲۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۲۳۸-۲
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

تقدیم و سپاس

ضمن سپاس بیکران از درگاه خداوند باریتعالی و قدر دانی صمیمانه از کسانی که با سعه ی صدر فراوان و رهنمود های دلسوزانه، در انجام این مهم مرا یاری نمودند، این نگاره را به روح بلند پدرم و دستان پر زحمت مادرم که دعاهایش پیوسته بدرقه راهم بوده، و بویژه همسرم که در این مسیر مرا همدلی و همراهی نموده، تقدیم می نمایم. موفقیت روز افزون ایشان را از خداوند متعال خواهانم.

فصل اول:	۷
مقدمه و کلیات	۷
المقدمه	۷
کلیات	۸
اهمیت موضوع	۱۰
فصل دوم:	۱۳
زندگی نامه	۱۳
آل کاشف الغطاء	۱۳
نسب	۱۳
زادگاه	۱۳
بزرگان و مشاهیر آل کاشف الغطاء	۱۴
فرزندان شیخ جعفر کاشف الغطاء	۱۴
نوادگان شیخ جعفر کاشف الغطاء	۱۵
بزرگ خاندان کاشف الغطاء	۱۶
شاگردان وی	۱۸
مبارزه با اخباری ها	۱۸
مبارزه با وهابیان	۱۹
مسافرت ها و اعتبار و نفوذ سیاسی	۱۹
بعضی از خصلت های نیکوی او	۲۰
جعفر کاشف الغطاء در کعبه چه دعایی کرد؟	۲۰
آثار شیخ جعفر کاشف الغطاء	۲۰
محمدحسین بن علی آل کاشف الغطاء	۲۱
اساتید و شاگردان وی	۲۲
شرکت در جهاد و حضور در کشورهای همسایه	۲۳

۲۴	آثار و تألیفات وی
۲۵	هادی کاشف الغطاء
۲۶	اسم، نسب، ولادت
۲۷	آغاز علم آموزی
۲۷	اساتید و شاگردان
۲۸	اوضاع سیاسی عصر هادی کاشف الغطاء
۳۰	حوزه‌ی علمیه‌ی نجف
۳۱	وفات وی
۳۱	آثار و تألیفات شیخ هادی
۳۵	فصل سوم:
۳۵	ارجوزه ی «المقبولية الحسينية»
۳۵	معرفی کتاب المقبولية الحسينية
۳۷	محتوای ارجوزه
۳۷	مدح اهل بیت (ع)
۳۸	انگیزه‌ی امام حسین (ع) از نبرد و حرکت به کوفه
۳۸	وقایع تاسوعا
۳۸	وقایع روز عاشورا
۳۹	توصیف دلآوری‌های یاران و نام بردن از دشمنان
۳۹	حرکت اهل بیت از کربلا تا دمشق
۳۹	توصیف وقایع کاخ یزید
۳۹	حرکت اهل بیت به سوی مدینه
۴۰	وظیفه‌ی شیعیان بعد از واقعه‌ی عاشورا
۴۰	اهل بیت (ع)
۴۱	امام علی (ع)
۴۶	حضرت فاطمه (س)
۵۰	امام حسن (ع)
۵۶	امام زمان (ع)

- انگیزه‌ی امام حسین (ع) از عدم بیعت ۶۰
- انگیزه‌ی امام حسین از نبرد ۶۱
- حرکت امام حسین از مدینه ۶۴
- رسیدن امام حسین (ع) به سرزمین کربلا ۶۶
- توصیف کربلا ۶۷
- وقایع عصر تاسوعا ۶۹
- وقایع شب عاشورا ۷۰
- شب عاشورا و عبادت امام و یاران ۷۳
- وقایع روز عاشورا ۷۴
- شروع جنگ و توصیف میدان نبرد ۷۹
- هجوم بر امام و شهادت ایشان ۸۴
- عصر عاشورا و پیکر امام حسین (ع) ۸۹
- یاران امام ۹۲
- مسلم بن عقیل ۹۲
- سعید حنفی ۹۶
- مسلم بن عوسجه ۹۸
- حبیب بن مظاهر ۱۰۰
- حربن یزید ریاحی ۱۰۴
- عبدالله بن حسن ۱۰۹
- حضرت عباس (ع) ۱۱۲
- حضرت زینب (س) ۱۱۸
- امام سجاد (ع) ۱۲۲
- دشمنان امام حسین (ع) ۱۲۵
- حرکت اسرا از کوفه به شام ۱۲۶
- خطبه‌ی امام سجاد در کوفه ۱۲۶
- سخنرانی فاطمه بنت الحسین در کوفه ۱۳۰

۱۳۲ ورود به شام و وقایع کاخ یزید
۱۳۳ خطبه‌ی حضرت زینب (س) در کاخ یزید
۱۳۷ بازگشت اسرا به مدینه
۱۴۱ وظیفه‌ی شیعیان بعد از واقعه‌ی عاشورا
۱۴۲ تبرک به تربت و خاک کربلا
۱۴۴ ضرورت زیارت قبر امام حسین (ع) و آداب زیارت
۱۴۷ برپایی مجالس عزاداری امام حسین (ع)
۱۵۱ ۳-۹-۴ درس گرفتن از سیره‌ی امام حسین (ع) در حادثه کربلا
۱۵۳ قدر نا شناسی از نعمت هدایت و مشعل انسانیت (امام حسین (ع))
۱۵۴ تعلیم و آموزش زبان عربی
۱۵۵ احساسات شاعر
۱۵۹ فصل چهارم:
۱۵۹ نتیجه گیری
۱۵۹ حصيلة البحث
۱۶۱ ش
۱۶۱ منابع فارسی
۱۶۲ منابع عربی
۱۶۴ منابع مجلات

فصل اول:

مقدمه و کلیات

المقدمة

الحمد لله الذى خلق الكون من العدم، و خلق الانسان و كرمه بنعمة العقل حتى يعلم قدر نعم ربه و يشكره و جعل اللسان سببا لعلاقاتهم ليدركوا المقاصد قلوبهم و مطالبهم و حتى يعلموا مراحل الحيات من الامم السالفة و يستعملوا تجاربهم فى حياتهم.

سجل التاريخ الرائع من صدر الاسلام احوال الرجال المثاليين و الملحمين و بلا مثال فى اوراق الذهبية، الرجال الذين وهبوا انفسهم و اموالهم و كل ما فى وسعتهم لنصرة الدين الحق و اعلاء كلمته، حتى يعرضوا للبشر فى العالم أجمل مراحل التاريخ.

اذا ندرس تاريخ الحضارة و الثقافة الانسانية دراسةً دقيقةً، نشاهد وقوف الكفر و التمرد و القمع و الفساد ضد ضوء الحق و الهدى يمنع من انتشار الحق و تألقه.

لكن مع هذه الهمم العالية و الاستقامة من جانب هؤلاء الرجال المثاليين لم يقدر الباطل على الدوام ان تستمر سيطرته على الحق و انهزم امام الصدق و الحق ثم خضع امامه و ذل.

فنرى لهؤلاء الرجال العظام حقا عظيما و ثابتا على البشرية و الثقافة الدينية و الاخلاق الاسلامية، و ينبغى لنا ان نعرف هؤلاء الرجال كى نعرف مكانتهم فى امة الاسلام.

کذلك اهتم بهذا الامر المهم في العصر الحديث بعض الشعراء لمصر و فلسطين و العراق و جميع انحاء العالم الاسلامي.

ثم اخترنا من هؤلاء الاشخاص هادي كاشف الغطاء.

ولد هادي كاشف الغطاء، الفقيه المحدث المؤرخ والعالم الشيعي الكبير في نجف الاشرف في اسرة عالمه أديبه. وألف عديدا من الآثار في مجال الفقه و الحديث و التاريخ.

ارجوزة المقبولية الحسينية من آثاره الخالدة التي أنشدها في حب أهل البيت (ع) وواقعة الطف. ويمكن اعتبارها من المقاتل المعاصرة.

في هذه الدراسة حاولنا أن نعرف كاشف الغطاء نفسه وهذا العمل الادبي بالاييرانيين. نظراً لحدائث هذا الموضوع ولأنه لم تكن هناك دراسة شاملة باللغة الفارسية عنه حتى الآن، واجهت البحوث المتعلقة بالوصول الى المصادر، مشاكل. لكن بما أن منهج الدراسة تحليلي وصفي، حاولنا أن نعبر عن أسلوب شعره ومحتواه بالاعتماد على نفس المصادر المحدودة. قد خصصنا اجزاءً من الدراسة بترجمة القصائد التي لا حاجة فيها إلى مصدر.

الميزة الاخرى للارجوزة أن الشاعر لا يدخل التفاصيل بحيث أنه من اجل فهم كل من القصائد يجب علينا أن ندرس الموضوع في المقاتل الاخرى. لذلك من أجل الفهم والتعرف على المقبولية الحسينية كمقتل معاصر، يمكننا أن نقول: على الرغم من أن الارجوزة موجزة، يمكن أن تعتبر مثالا جيدا للمقاتل المنظومة شعرا.

کلیات

کلیات طرح عبارت از اموری هستند که مراحل فعالیت تحقیق را معین و مشخص می نمایند. از جمله: بیان موضوع و طرح مسئله، ضرورت و اهمیت تحقیق، سابقه و پیشینه آن، پرسش ها و شیوهی تحقیق.

شعر مذهبی یکی از انواع مهم شعر است که دارای رسالتی بزرگ و توانایی اثرگذاری عمیق بر مخاطب می باشد و هنر و توانایی سرودن شعر مذهبی به بسیاری از شاعران شیعه عطا شده است که با بهره گیری از وحی الهی و اثرپذیری از سیره پاهل بیت به بیان

احساسات خود پرداخته‌اند و علاوه بر آنکه مردم را به الگو گرفتن از این بزرگواران دین فرامی‌خواندند به بیان مظلومیت‌ها و مصیبت‌های آن‌ها نیز پرداخته‌اند. یکی از شاعران مخلص اهل بیت هادی کاشف الغطاء است که عمده‌ی شعرش در وصف اهل بیت و مدح و بیان فضائل آن‌ها می‌باشد. البته قابل ذکر است که اهل بیت در این پژوهش به دو دسته تقسیم می‌شوند. ۱- معصومینی که با امام حسین و عاشورا ارتباط مستقیم دارند. ۲- خانواده‌ی امام حسین در کربلا و همچنین به بیان مظلومیت‌ها و نوحه‌سرایی برای آن‌ها می‌پردازد.

در سروده‌های او بعضاً نوآوری‌هایی دیده می‌شود که کار وی را از سایر شعرا ممتاز ساخته است. مهم‌ترین سؤالاتی که در شعر او مطرح می‌شود این است که او تا چه میزان توانسته است در میان مداحان اهل بیت برای خود جا باز کند و با نغمه‌های متفاوت سبکی نو از مدح را به جا گذارد. این پژوهش با تعمق در آثار وی درمی‌یابد که وی ضمن به‌کارگیری مدح اهل بیت بخشی از وقایع تاریخی را نیز به همراه جزئیاتی که دیده است در شعر خود به نظم درآورده است.

شعر شیعه به‌عنوان شاخه‌ای از ادبیات اسلامی از صدر اسلام در ادبیات عربی مطرح بوده است و بخش عظیمی از شعر عربی را به خود اختصاص داده است و شاعرانی چیره‌دست و مشهور در عصرهای مختلف تاریخ شیعه در این حوزه‌ی ادبی شعر سرایی کرده‌اند. مدایح دل‌انگیز شاعران در مورد اهل بیت عصمت و طهارت و مرثی‌های جان‌گداز آن‌ها بازتاب گسترده‌ای دارد. با دقت در پژوهش‌های معاصر یافت می‌شود که شعر مذهبی دارای جایگاه ویژه‌ای در ادبیات متعهد شیعه است که در ادامه به مواردی اشاره می‌شود:

الف) عاشورا در ادب فارسی: عنوان پایان‌نامه: ۱- بررسی آثار عاشورایی منظوم شاعران از ظهور شعر فارسی تا پایان قرن ۱۳ و برخی از شاعران معاصر، پژوهشگر: حسین قاسمی، استاد راهنما: دکتر محمد رضا سنگری. ۲- چرایی سوگواری در سیره و سنت پیامبر و اهل بیت، پژوهشگر: سمیه تقی زادگان، استاد راهنما: دکتر ولی الله نقی پور فر.

۳- سیمای اخلاقی اباعبدالله و اصحابش با نگاهی به عاشورا، پژوهشگر: فهیمه محمدقلی پور.

ب (عاشورا و اهل بیت در ادب عراق: عنوان پایان نامه: ۱- اهل بیت در اشعار شیخ هاشم کعبی، پژوهشگر: مهناز بحرانی، دانشگاه تربیت معلم سبزوار. ۲ - مدایح اهل بیت و مراثیهم فی شعر السید جعفر الحلّی، پژوهشگر: رضا عرب بافرانی، دانشگاه فردوسی مشهد. ۳- بازتاب سیمای امام حسین در شعر معاصر عربی، پژوهشگر: حسین دائمی، دانشگاه فردوسی مشهد.

ج (مقالات مربوط به اهل بیت و عاشورا: ۱- گامی به سوی شناخت امام حسین (ع)، محمد ابراهیم ایزدخواه، مجله کوثر، ش ۳۲. ۲- چهل حدیث کربلا، محمد صحتی سردودی. ۳- محبت به پیامبر و اهل بیت از دیدگاه قرآن و روایات، عین الله خادمی، موسسه‌ی جهانی سبطین.

تا کنون پژوهشی در جهت معرفی و شناساندن هادی کاشف الغطاء، شاعر شیعه‌ی عراق انجام نشده است از این پژوهش سعی دارد وی را به مخاطبان ایرانی معرفی نماید و با آثار و مضامین شعرش آشنا سازد.

اهمیت موضوع

شیخ هادی کاشف الغطاء یکی از علما و ادبای برجسته‌ی عراقی است که به نظر می‌رسد تا کنون پژوهش مستقلی به زبان فارسی درباره‌ی این شخصیت و اندیشمند بزرگ شیعه انجام نگرفته است، همچنین بنا بر اهمیت پرداختن به نهضت امام حسین (ع) به‌عنوان اسوه و الگوی مسلمانان در طول تاریخ و تأثیر آن در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان به‌عنوان الگوی سیاسی آن‌ها در بسیاری از حرکت‌های معاصر که منجر به بیداری مسلمانان و تزریق حس مسئولیت و آزادگی به جامعه و ایستادگی در برابر حکومت‌های ظالم بوده است، ضرورت هرگونه پژوهش به دور از تحریف در عصر حاضر جهت شناساندن شخصیت امام و اهل بیت و یاران بزرگوار ایشان به وضوح نمایان است.

پژوهشگر سعی نموده‌با انجام این تحقیق هم شخصیت هادی کاشف الغطاء را به مخاطب ایرانی معرفی نماید و هم یکی از منابع مهم معاصر در زمینه‌یحماسه‌ی عاشورا را به جامعه‌ی فارسی زبان به ویژه دانشجویان زبان و ادبیات عربی بشناساند.

نوآوری این پژوهش در ترجمه‌ی اشعار شاعر و موضوع بندی مضامین شعری موجود در ارجوزه است که به صورت پراکنده در قصیده‌های مختلف به آن‌ها اشاره شده بود.

فصل دوم:

زندگی نامه

آل کاشف الغطاء

آل کاشف الغطاء از خاندان‌های علمی شیعی قرن سیزده و چهارده هـ ق ساکن در اطراف حله و سپس در نجف که نسب آن‌ها به مالک اشتر می‌رسد. عالمان بسیاری از این خاندان برخاسته‌اند، مشهورترین آن‌ها، شیخ جعفر کاشف الغطاء در صدر این خاندان قرار دارد.

نسب

«این خاندان از قبیله‌ی بنی مالک است و از مالک بن حارث بن عبدیغوث معروف به اشتر نخعی (شهادت ۲۹ ق) صحابی بنام حضرت امام علی علیه السلام نسب می‌برد.» (امین، ۱۴۲۱: ج ۴، ص ۹۹)، از این رو به افراد آن مالکی نیز گفته می‌شود.

زادگاه

«نیاکان آن‌ها در جناحیه یا جناجیا و یا قنایا، از روستاهای پیرامون حله می‌زیستند و در اواخر سده‌ی دوازده قمری پدر شیخ جعفر به نجف کوچید و بدین جهت افراد آل کاشف الغطاء به جناجی نیز شهرت یافتند.» (همان، ص ۱۰۰)

بزرگان و مشاهیر آل کاشف الغطاء

از این خاندان عالمان بسیاری برخاسته‌اند که برخی از آن‌ها در روزگار خود منشأ اثرات مهم علمی و سیاسی در عراق، ایران و برخی از کشورهای اسلامی و جوامع شیعی بوده‌اند.

برجسته‌ترین، معروف‌ترین و مهمترین افراد این خاندان شیخ جعفر کاشف الغطاء است که سردمدار این طایفه‌ی عالم است. وی فقیه، اصولی، متکلم، محقق، نویسنده، مرجع تقلید، ادیب و شاعر بود که می‌توان گفت هر آنچه را که همه‌ی علمای این خاندان با هم دارند، شیخ جعفر به تنهایی در همه‌ی زمینه‌ها متخصص و برجسته بود. در صفحات آتی پژوهش به طور مفصل به ایشان پرداخته می‌شود.

فرزندان شیخ جعفر کاشف الغطاء

شیخ کبیر ۳ پسر داشت. ۱. موسی بن جعفر کاشف الغطاء ۲. علی بن جعفر کاشف الغطاء ۳. حسن بن جعفر کاشف الغطاء.

همه‌ی آن‌ها مقدمات علوم را نزد پدر و در نجف خواندند. نهال علم و ادب را شیخ جعفر در وجود آن‌ها کاشت که در فرزندان آن‌ها به بار نشست که خاندانی مهم در زمینه‌ی علم، فرهنگ خصوصاً در سرزمین عراق به شمار می‌آیند.

شیخ موسی بن جعفر فرزند ارشد شیخ جعفر است که دو برادر دیگر در کلاس درسش شرکت می‌کردند. وی بعد از پدر در پرورش افراد خاندان کوشید. و «به درجه‌ی اجتهاد رسید.» (همان، ج ۱۰، ص ۱۳۳)

این سه برادر از علمای مهم و تأثیرگذار علمی و سیاسی زمانشان به شمار می‌روند. شیخ موسی بن جعفر فقیه، اصولی، ادیب و شاعر بود. «نزد دولت‌های ایرانی و عثمانی از اعتبار برخوردار بود و هر دو، دولت برای رفع اختلافات خود از وی بهره می‌گرفتند و از این رو به‌عنوان مصلح شهرت یافت.» (تهرانی، ۱۳۵۷ ق، ج ۳، ص ۱۳۳) یکی از مهمترین آثار

تألیفی وی «شرحی بر کتاب بغیه الطالب پدرش به نام کتاب منیة الراغب» است. (همان)

«علی بن جعفر کاشف الغطاء فقیه، ادیب و شاعر بود و یکی از مهمترین تألیفاتش (الخيارات جزء اول) است» (حرز الدین، ۱۳۶۵ ق: ج ۲، ص ۹۵). وی به مانند دو برادر دیگر اصولی نبود.

«حسن بن جعفر کاشف الغطاء به اجازه‌ی روایت نائل شد وی در علم فقه مشهور بود و یکی از مهمترین تألیفات وی انوار الفقاهه است» (همان، ج ۱، ص ۲۱۱)

نوادگان شیخ جعفر کاشف الغطاء

از میان نوادگان شیخ کبیر عالمان بسیار برخاسته‌اند که هر کدام در زمینه‌های مختلف علمی و ادبی برجسته و مشهور بودند. نکته‌ی قابل توجه این است که بزرگان این خاندان همه بدون استثناء فقیه بودند و تقریباً اغلبشان اصولی و به ادب و شاعری می‌پرداختند. از جمله:

«۱. مهدی بن علی آل کاشف الغطاء ۲. عباس بن علی آل کاشف الغطاء ۳. محمد بن علی آل کاشف الغطاء ۴. عباس بن حسن آل کاشف الغطاء ۵. مرتضی بن عباس آل کاشف الغطاء».

در این میان عالمانی چون ۱. محمدرضا بن هادی آل کاشف الغطاء ۲. هادی بن عباس آل کاشف الغطاء ۳. علی بن محمدرضا آل کاشف الغطاء، ادیب و شاعر بودند اما اصولی نبودند.

برخی از مشاهیر این خاندان متفاوت از بقیه‌ی علمای خاندان در زمینه‌های خاص نیز برجسته بودند از جمله:

۱. در زمینه‌ی مرجعیت تقلید باید گفت که همه‌ی آن‌ها به مرجعیت تقلید شیعی نرسیدند و فقط می‌توان از کسانی نام برد چون:

۱. مهدی بن علی کاشف الغطاء ۲. احمد بن علی کاشف الغطاء و محمدحسین کاشف الغطاء. «مهدی بن علی از پدرش علی بن جعفر و عمویش حسن بن جعفر اجازه‌ی روایت دریافت کرد و مرجع تقلید شد» (حرز الدین، ۱۳۶۵ ق: ج ۳، ص ۹۷).

«احمد بن علی از میرزا حسین خلیلی نجفی در سال ۱۳۲۵ ق اجازه‌ی روایت دریافت کرد. و در ایران، عراق و افغانستان کسانی از او تقلید کردند» (همان، ج ۱، ص ۸۸).
در علم تاریخ شناسی از میان علمای خاندان کاشف الغطاء مورخانی، برجسته بودند چون:

۱. علی بن محمدرضا کاشف الغطاء ۲. هادی بن عباس کاشف الغطاء و آن دو محقق و مؤلف نیز بوده‌اند.

شیخ علی بن محمدرضا بسیار سفر می‌رفت شاید یکی از دلایلی که وی مورخ شد و به این علم پرداخت همین سفرهایش باشد. «در سال ۱۲۹۵ ق / ۱۸۷۸ م سفری به ایران کرد و مدت ۷ سال در شهرهای تهران، اصفهان، شیراز و مشهد ماند و در سال ۱۳۰۲ ق / ۱۸۸۴ م به نجف بازگشت و سفری نیز به شام، حجاز، مصر، استامبول و هند کرد» (تهرانی، ۱۳۵۷ ق: ج ۷، ص ۴۰) و از مهمترین آثار وی کتاب الحصون المنیعه فی طبقات الشیعه، در ۷ جلد، مهم‌ترین تألیف او که تمام نیست. طرح اصلی این کتاب در ۱۲ طبقه با عناوین صحابه، تابعان، راویان، عالمان، حکیمان، متکلمان، عالمان عرب، پیشوایان تصوف، پادشاهان، امیران، وزیران، شاعران و زنان است که از آن میان طبقه‌ی صحابه، بخشی از عالمان و اندکی از طبقه‌ی شاعران تدوین شده است.» (همان)

بزرگ خاندان کاشف الغطاء

ظهور خاندان کاشف الغطاء با شرایط خاص سیاسی همراه بود به گونه‌ای که زمینه برای حضور مستقیم آن‌ها در امور سیاسی فراهم نبود پس از جبهه‌ی دیگر اقدام نمودند بدین

معنا که از جایگاه علم و ادب و فرهنگ به نهضت عراق کمک کردند و همین عامل سبب شد که علم، ادب و فرهنگ مسئله‌ای مهم و در خور توجه برای این خاندان باشد و از آنجایی که پرداختن به این مهم (علم، ادب، فرهنگ، فقه) با شیخ جعفر کاشف الغطاء شروع می‌شد به معرفی وی پرداخته می‌شود.

آل کاشف الغطاء از خاندان‌های علمی شیعی قرن سیزده و چهارده قمری به شمار می‌روند که نسبشان به جعفر فرزند یحیی جناحی حلی نجفی، کاشف الغطاء بر می‌گردد که در سال ۱۱۵۶ هـ ق در نجف اشرف دیده به جهان گشود. نسب آن‌ها به مالک اشتر نخعی می‌رسد.

«شیخ جعفر در نجف و کربلا به تحصیل پرداخت و پس از فرا گرفتن علم تا پایان عمر در نجف ساکن بود وی در ۲۲ رجب ۱۲۲۷ هـ ق در نجف درگذشت و در مقبره‌ای که خود آماده کرده بود، یکی از حجره‌های مدرس‌های خود در محله‌ی عماره‌ی نجف دفن شد. گنبدی بر مقبره‌ی او ساخته‌اند، جمعی از اولاد و اعقاب او در همین مقبره به خاک سپرده شده‌اند.» (خوانساری، ۱۲۸۶ ق: ج ۲، ص ۲۰۶).

از آنجایی که مهمترین اثر و تألیف شیخ جعفر کتاب (کشف الغطاء عن خفیات مبهات الشریعة الغراء) است لقب وی را از نام کتابش برگرفتند و او را کاشف الغطاء نامیدند.

پس از اینکه بحرالعلوم از دنیا رفت شیخ جعفر به رهبری دینی شیعیان عراق و ایران و دیگر کشورها دست یافت و به پیوست این سمت شهرت و نفوذ اجتماعی و سیاسی او چندان شد.

پدر وی خود نیز از عالمان و پرهیزکاران روزگارش محسوب می‌شد و شیخ جعفر مقدمات علوم را نزد پدر فرا گرفت و پس از آن خارج فقه و اصول را نزد عالمان عراق مانند سید صادق فحام (۱۱۲۴ - ۱۲۰۵ ق)، شیخ محمد دورقی (م ۱۱۸۷ ق)، شیخ

فتونی، وحید بهبهانی در کربلا و اندکی نزد سید محمد مهدی بحرالعلوم (۱۱۵۵ - ۱۲۱۲ ق) در نجف فرا گرفت.

شاگردان وی

در مکتب شیخ جعفر کاشف الغطاء عالمان بسیاری شرکت کردند که برخی از آنها خود از فقیهان و محققان نامدار شدند و در عراق و ایران درخشیدند. برخی از آنها عبارتند از:

۱. محمدحسن نجفی، صاحب جواهر (م ۱۲۶۶ ق)

۲. شیخ محمد تقی اصفهانی (م ۱۲۴۸ ق)

۳. شیخ محسن اعسم (م ۱۲۳۸ ق)

۴. سید صدرالدین عاملی (م ۱۲۶۳ ق)

۵. فرزندان شیخ جعفر « (حرزالدین، ۱۳۶۵ ق: ج ۱ ص ۱۵۳ - ۱۵۲)

«کسانی چون احمد احسایی (م ۱۲۴۱ ق)، شیخ عبدالعلی بن امید گیلانی، شیخ ملاعلی رازی نجفی، شیخ اسدالله دزفولی، سید عبدالله کاظمی شبر (م ۱۲۴۲ ق) از او اجازه‌ی روایت یافته‌اند.» (همان، ص ۱۵۲)

مبارزه با اخباری‌ها

شیخ جعفر پرورش یافته‌ی مکتب اصولی بهبهانی بود، عقایدش در این حوزه شکل گرفت و به مخالفت با اخباری‌ها پرداخت و در رد آراء و نظریات آنها آثاری تألیف نمود.

«یکی از کتابهایی که در این عرصه نوشت به نام (کشف الغطاء عن معایب میرزا محمد عدو العلماء» است. (تهرانی، ۱۳۵۷: ج ۳، ص ۱۸) (خوانساری، ۱۲۸۶ ق: ج ۲، ص ۲۰۴).

«شیخ جعفر در سفری که به اصفهان داشت کتاب دیگری به نام (الحق المبین) برای فرزند خود شیخ علی نوشت و در آن جا نیز نظرات اخباری‌ها را رد و محکوم نمود.» (تهرانی، ۱۳۵۷ ق: ج ۷، ص ۳۷).